

UNAPREĐENJE KOMUNIKACIJE IZMEĐU VETERINARA I FARMERA U VEZI SA IMPLEMENTACIJOM BIOSIGURNOSNIH MERA NA FARMAMA PREŽIVARA

Slavča Hristov^{1*}, Branislav Stanković¹, Dimitar Nakov², Milica Rađenović¹

¹Dr Slavča Hristov, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu – Poljoprivredni fakultet, Beograd, Republika Srbija

¹Dr Branislav Stanković, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu – Poljoprivredni fakultet, Beograd, Republika Srbija

²Dr Dimitar Nakov, profesor, Univerzitet Goce Delčev – Poljoprivredni Fakultet, Štip, Republika Severna Makedonija

¹MSc. Milica Rađenović, student doktorskih studija, Univerzitet u Beogradu – Poljoprivredni fakultet, Beograd, Republika Srbija

* e-mail kontakt osobe: hristovs@agrif.bg.ac.rs

Kratak sadržaj

Biosigurnost predstavlja ključnu komponentu očuvanja zdravlja životinja i održivosti proizvodnje na farmama preživara. Međutim, uspešna implementacija biosigurnosnih mera zavisi ne samo od tehničkog znanja, već i od efikasne komunikacije između veterinara i farmara. Veterinari, kao stručnjaci za zdravlje životinja, imaju zadatak da prenesu značaj i primenu biosigurnosnih procedura na način koji farmeri mogu lako razumeti, prihvatiti i primeniti u svakodnevnoj praksi.

Unapređenje komunikacije zahteva razvijanje odnosa zasnovanog na poverenju, poštovanju i aktivnom slušanju. Veterinari treba da koriste jasan, jednostavan jezik, izbegavajući stručnu terminologiju koja može izazvati nerazumevanje. Pristup mora biti prilagođen konkretnim uslovima na farmi, uz uvažavanje ekonomskih i organizacionih ograničenja sa kojima se farmeri suočavaju.

Vizuelna sredstva, praktične demonstracije i zajedničko izrađivanje biosigurnosnih planova povećavaju angažovanje farmara i olakšavaju usvajanje novih praksi. Poseban fokus treba staviti na predstavljanje konkretnih koristi biosigurnosti, kao što su smanjenje gubitaka zbog bolesti, poboljšanje proizvodnih rezultata i povećanje tržišne konkurentnosti.

Takođe, kontinuirana edukacija kroz radionice, grupne diskusije i simulacione vežbe doprinosi boljem razumevanju rizika i jačanju sposobnosti farmera da samostalno primenjuju i prilagođavaju biosigurnosne mere. Veterinari treba da budu dostupni za savetovanje i podršku, čime se jača partnerski odnos i stvara dugoročna posvećenost zajedničkom cilju – unapređenju zdravlja stada i sigurnosti hrane.

Ulaganje u kvalitetnu komunikaciju direktno utiče na uspeh biosigurnosnih programa i dugoročnu održivost malih i srednjih farmi preživara.

Ključne reči: Biosigurnost, komunikacije, veterinari, farmeri

Zahvalnica: Rad je finansiran sredstvima iz Ugovora o prenosu sredstava za finansiranje naučnoistraživačkog rada zaposlenih u nastavi na akreditovanim visokoškolskim ustanovama u 2025. godini za Poljoprivredni fakultet - evidencioni broj: 451-03-137/2025-03/200116.

UVOD

Biosigurnost predstavlja osnovu savremenog koncepta očuvanja zdravlja životinja i bezbednosti proizvodnje hrane. Na farmama preživara, primena biosigurnosnih mera je od ključne važnosti za sprečavanje pojave i širenja zaraznih bolesti, očuvanje produktivnosti i minimizaciju ekonomskih gubitaka (Sayers et al., 2014). Treba imati u vidu da uspeh biosigurnosnih programa u velikoj meri zavisi od saradnje između veterinara i farmera (Shortall et al., 2016). Veterinari su glavni nosioci znanja o biosigurnosti, međutim, oni sami nisu dovoljni da je obezbede odnosno samo kvalitetna komunikacija sa farmerima omogućava njihovu pravilnu implementaciju (Hall and Wapenaar, 2012). Razlike u obrazovanju, iskustvu, stavovima i ekonomskim uslovima često otežavaju ovu saradnju. Zbog toga je unapređenje komunikacionih veština i strategija od ključnog značaja za efikasniju zaštitu zdravlja životinja (Garforth et al., 2013; Brennan et al., 2016; Moya et al., 2021).

IZAZOVI U KOMUNIKACIJI IZMEĐU VETERINARA I FARMERA

Komunikacija između veterinara i farmera igra ključnu ulogu u očuvanju zdravlja životinja, unapređenju proizvodnje i sprovođenju biosigurnosnih mera na farmama. Međutim, ovaj proces je često suočen sa brojnim izazovima (Shortall et al. 2016). Od ovih izazova kao ključni se navode razlike u percepciji problema, ekonomska ograničenja, nedostatak međusobnog poverenja, neusklađenost komunikacionih stilova, nedovoljno razvijene komunikacione veštine kod veterinara, kulturni i generacijski faktori, nedostatak povratne informacije i emocionalni izazovi (Toma et al., 2013; Frössling and

Nöremark, 2016). Ovi izazovi mogu značajno uticati na efikasnost sprovedenih preporuka i dugoročne rezultate u vezi sa primenom biosigurnosnih mera. Razumevanje značaja nabrojanih izazova je prvi korak ka njihovom prevazilaženju i izgradnji uspešnog partnerskog odnosa između dve ključne strane u sektoru stočarstva (Sayers et al., 2014).

Jedan od osnovnih izazova u komunikaciji proizlazi iz različitog načina na koji veterinari i farmeri percipiraju probleme vezane za zdravlje životinja i biosigurnost. Veterinari, obučeni kroz formalno obrazovanje, razmišljaju u okvirima preventivne medicine, populacionog zdravlja životinja i dugoročnog planiranja. S druge strane, farmeri su često fokusirani na svakodnevne izazove i trenutne ekonomske ishode. Ova razlika u percepciji može dovesti do nerazumevanja prioriteta: dok veterinari naglašavaju potrebu za preventivnim vakcinacijama ili karantinskim merama, farmeri mogu smatrati da su ti zahtevi nepotreban trošak ako trenutno nema vidljivih zdravstvenih problema na farmi (Kristensen and Jakobsen, 2011; Brennan et al., 2016).

Ekonomski faktori često predstavljaju barijeru za prihvatanje veterinarskih preporuka. Mnoge biosigurnosne mere, kao što su poboljšanje infrastrukture, kontrola pristupa farmi ili redovne laboratorijske analize, zahtevaju ulaganja koja farmeri, naročito oni sa malim kapacitetima na farmama, teško mogu da obezbede. U takvom kontekstu, čak i tehnički najbolje obrazložene preporuke neće naići na razumevanje ukoliko veterinar ne uzme u obzir finansijske mogućnosti farmera i ne predloži realistična i fazna rešenja (Garforth et al., 2013; Oliveira et al., 2018).

Poverenje je osnov svake uspešne komunikacije. Međutim, odnos između veterinara i farmera ponekad može biti opterećen prethodnim negativnim iskustvima, sumnjama u stručnost ili namere. Farmeri, posebno starije generacije, ponekad pokazuju otpor prema "novim savetima", smatrajući ih nepotrebnim ili nepraktičnim. Veterinari, sa svoje strane, mogu nesvesno pokazati superioran stav, što dodatno narušava komunikaciju. Izgradnja međusobnog poverenja zahteva vreme, doslednost, poštovanje i otvorenost sa obe strane (Moya et al., 2021; Enticott, 2023).

Veterinari često koriste stručni jezik koji za prosečnog farmera može biti teško razumljiv. Upotreba tehničkih termina, latinskih izraza ili previše akademskog pristupa može stvoriti osećaj distance i nerazumevanja. S druge strane, farmeri komuniciraju praktično, koristeći svakodnevne izraze, često zasnovane na iskustvenom znanju. Ako veterinar ne prilagodi svoj stil komunikacije farmeru, poruka koju upućuje, bez obzira na njenu važnost, može biti bez odgovora (Hall and Wapenaar, 2012).

Veterinarsko obrazovanje tradicionalno je fokusirano na sticanje stručnih, tehničkih znanja i veština. Pri tome, komunikacione veštine se često stavljaju u drugi plan. Bez formalne obuke o savetovanju, aktivnom slušanju, motivacionim tehnikama i emocionalnoj inteligenciji, mnogi veterinari nisu adekvatno pripremljeni za izazove interakcije sa farmerima. Efektivna komunikacija nije samo prenošenje informacija – ona uključuje i razumevanje

perspektive sagovornika, prilagođavanje poruke i kreiranje dijaloga, a ne jednostranog izlaganja (Brennan and Christley, 2013).

Kulture ruralnih zajednica, lokalni običaji i tradicije često oblikuju način na koji farmeri doživljavaju autoritete, uključujući veterinare. U nekim sredinama, farmeri mogu biti skeptični prema "novim pristupima" i čvrsto se držati tradicionalnih metoda. Takođe, generacijski jaz može doprineti nerazumevanju. Mlađi veterinari mogu imati savremenije pristupe, dok stariji farmeri ostaju privrženi proverenom iskustvu, ne i uvek otvoreni za inovacije. Prepoznavanje i poštovanje ovih faktora ključno je za uspešno uspostavljanje komunikacije (Enticott et al., 2012; Kristensen and Enevoldsen, 2008).

Komunikacija nije završena trenutkom prenošenja uputstva, preporuka ili saveta. Veterinari često daju uputstva, preporuke ili savete, ali ne obezbeđuju mehanizme za praćenje implementacije ili prilagođavanje strategija na osnovu rezultata primene biosigurnosnih mera. Bez kontinuiranog dijaloga, evaluacije, kontrole i podrške, farmeri mogu lako odustati od sprovođenja biosigurnosnih mera, posebno ako u početku ne vide brze rezultate (Moya et al., 2023; Lahuerta-Marin et al., 2018).

Bolesti na farmi, gubici životinja i finansijski problemi često izazivaju snažne emocionalne reakcije kod farmera – frustraciju, strah, ljutnju ili tugu. U takvim situacijama, komunikacija mora biti posebno pažljiva. Veterinari koji ne prepoznaju emocionalna stanja farmera mogu delovati hladno ili nerazumljivo, dodatno pogoršavajući odnos. Potrebna je visoka doza empatije, strpljenja i emocionalne inteligencije za uspešno komuniciranje u kriznim situacijama (Hayes et al., 2017; Brennan et al., 2016).

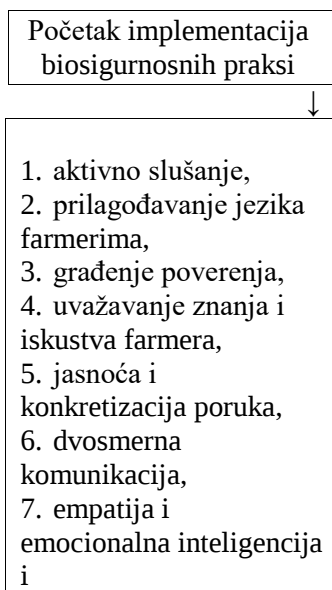
Jedan od osnovnih izazova u komunikaciji je različit nivo razumevanja i prihvatanja biosigurnosnih koncepata. Dok veterinari razmišljaju u okvirima preventivne medicine i populacionog zdravlja, farmeri su često fokusirani na neposredne proizvodne rezultate. Takođe, ekonomska ograničenja i percepcija troškova biosigurnosnih mera mogu izazvati otpor kod farmera, posebno na malim farmama gde su resursi ograničeni. Nedostatak vremena, navike stečene dugogodišnjom praksom, kao i nepoverenje prema autoritetima dodatno komplikuju proces implementacije. Često komunikacija postaje jednostrani proces – veterinar savetuje, a farmer pasivno sluša bez aktivnog uključivanja. Ovaj pristup smanjuje šanse za stvarnu primenu preporučenih mera (Jansen et al., 2009; Moya et al., 2021).

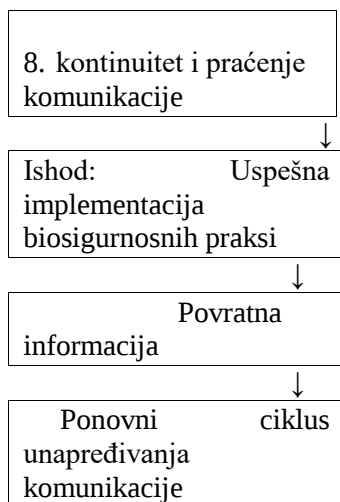
Izazovi u komunikaciji između veterinara i farmera su brojni, višeslojni i međusobno povezani. Oni zahtevaju od veterinara da, pored tehničkih znanja, razvijaju i sposobnosti prilagođavanja, empatije, aktivnog slušanja i strateškog savetovanja. Svesno ulaganje u izgradnju međusobnog poverenja, jednostavnost i praktičnost u prenošenju poruka, kao i kontinuirani dijalog, predstavljaju osnovu za uspešnu implementaciju biosigurnosnih mera i unapređenje zdravlja životinja na farmama. Veterinari budućnosti neće biti samo stručnjaci za sprečavanje pojave i lečenje bolesti, već i vešti komunikatori, edukatori i lideri promena u ruralnim zajednicama (Moya et al., 2021; Brennan et al., 2016).

PRINCIPI EFEKTIVNE KOMUNIKACIJE

Efektivna komunikacija između veterinara i farmera ključna je za uspešno sprovođenje biosigurnosnih mera, očuvanje zdravlja stada i unapređenje proizvodnje na farmama. Za uspešno prenošenje znanja i motivisanje farmera na akciju, komunikacija mora biti dvosmerna, prilagođena i interaktivna. Razumevanje osnovnih principa dobre komunikacije pomaže u izgradnji poverenja, jačanju saradnje i omogućava da preporuke budu prihvaćene i primenjene u praksi. Ključni principi koji čine osnovu uspešne komunikacije u ovom kontekstu su: aktivno slušanje, prilagođavanje jezika auditorijumu, građenje poverenja, uvažavanje znanja i iskustva farmera, jasnoća i konkretizacija poruka, dvosmerna komunikacija, empatija i emocionalna inteligencija i kontinuitet i praćenje komunikacije (Moya et al., 2021). Slika 1 ilustruje kako ciklus primena navedenih principa dovodi do uspešne implementacije biosigurnosnih praksi. Povratna informacija iz te implementacije može da se koristi za dalje unapređenje komunikacije u budućim interakcijama, čime se ciklus ponavlja i unapređuje.

Jedan od najvažnijih koraka ka efektivnoj komunikaciji je aktivno slušanje. Veterinar mora pokazati interesovanje za specifične probleme farmera, njegove strahove i prepreke. Veterinar ne bi trebalo samo da prenosi informacije, već i da pažljivo sluša farmera – njegove potrebe, zabrinutosti i iskustva. Aktivno slušanje doprinosi razumevanju perspektive farmera i smanjenju otpora prema promenama (Hall and Wapenaar, 2012; Moya et al., 2021). Ova praktična aktivnost omogućava izgradnju poverenja i lakšu razmenu informacija u oba smera. Time se stvara osećaj uvažavanja i ravnopravnog odnosa (Enticott, 2023; Jansen et al., 2009).

Slika 1. *Ciklus principa implementacije biosigurnosnih praksi*

Korišćenje stručnih termina od strane veterinara bez adekvatnog objašnjenja može dovesti do nesporazuma i gubitka poverenja. Veterinar treba da koristi jednostavan, razumljiv jezik, izbegavajući nepotrebne i komplikovane izraze. Informacije treba prenositi jednostavnim jezikom, izbegavajući stručnu terminologiju koja može zbuniti ili obeshrabriti farmera. Prilagođavanje načina govora nivou obrazovanja i iskustva farmera pokazuje poštovanje i olakšava usvajanje preporučenih mera. Jasno i razumljivo prenošenje informacija smanjuje barijere u komunikaciji i doprinosi boljem usvajanju preporuka (Hayes et al., 2017; Kristensen and Enevoldsen, 2008). Prilagođavanje jezika farmerima doprinosi većoj spremnosti za saradnju (Oliveira et al., 2018).

Poverenje se gradi kroz doslednost, iskrenost i poštovanje. Veterinar treba da bude transparentan u vezi sa preporukama, da realno predstavi prednosti i moguće izazove primene biosigurnosnih mera. Poverenje se takođe jača kroz kontinuiranu podršku – ne samo davanjem saveta, već i praćenjem sprovođenja mera i pružanjem pomoći u rešavanju problema kada se oni pojave. Važno je uvažiti znanje i iskustvo farmera, čak i kada postoje greške u postojećoj praksi. Treba stalno imati u vidu da su kontinuirana podrška i dosledno ponašanje veterinara ključni pristupi za izgradnju poverenja (Brennan et al., 2016; Buller et al., 2015). Uvažavanje znanja farmera od strane veterinara doprinosi formiranju partnerskog odnosa (Garforth et al., 2013; Moya et al., 2023).

Farmeri često poseduju bogato praktično znanje o svojim životinjama i uslovima na farmi. Efektivna komunikacija podrazumeva priznavanje tog iskustva i uključivanje farmera u proces odlučivanja. Ovakav pristup povećava motivaciju za primenu novih preporuka i jača osećaj zajedničkog cilja. Saveti veterinara moraju biti realistični i izvodljivi u uslovima konkretne farme. Veterinar ne treba biti samo predavač, već partner u procesu promene

ponašanja. Uključivanje farmera u proces odlučivanja povećava stepen angažovanja i primene preporuka (Kristensen and Jakobsen, 2011; Lahuerta-Marin et al., 2018). Prepoznavanje lokalnog znanja poboljšava relevantnost i održivost saveta (Enticott et al., 2012; Jansen et al., 2009).

Poruke treba da budu jasne, precizne i fokusirane na konkretne akcije odnosno aktivnosti koje farmer treba da preduzme. Preporuke je korisno predstaviti u vidu koraka ili prioriteta, čime se olakšava njihova implementacija. Umesto apstraktnih saveta, treba davati praktične smernice: na primer, "Postavite dezinfekcione barijere na ulazu u farmu" umesto "Poboljšajte biosigurnost ili dezinfekciju". Konkretizacija poruka povećava verovatnoću da će biosigurnosne mere biti primenjene (Moya et al., 2021; Brennan et al., 2016). Podela preporuka na manje korake olakšava planiranje i izvršenje (Hall and Wapenaar, 2012; Hayes et al., 2017).

Efektivna komunikacija nije monolog, već dijalog. Veterinar treba da podstiče farmera da postavlja pitanja, izražava svoje dileme i predlaže sopstvena rešenja. Kroz otvorenu razmenu mišljenja moguće je doći do prilagođenih rešenja koja će bolje odgovarati konkretnim uslovima na farmi. Otvorena dvosmerna razmena mišljenja pomaže u zajedničkom donošenju odluka i povećava efikasnost saveta (Garforth et al., 2013; Kristensen and Enevoldsen, 2008). Dijalog omogućava bolje prilagođavanje preporuka uslovima na farmi (Oliveira et al., 2018).

U radu sa farmerima, naročito u situacijama kada se suočavaju sa bolestima, gubicima ili stresom, veterinar mora pokazati visok nivo empatije. Razumevanje emocionalnog stanja farmera pomaže u oblikovanju komunikacije na način koji smanjuje otpor i podstiče saradnju. Saosećanje, strpljenje i smirenost veterinara ključni su u izazovnim situacijama. Empatija i emocionalna inteligencija olakšavaju komunikaciju u stresnim situacijama i smanjuju tenzije (Enticott, 2023; Brennan et al., 2016). Emocionalna podrška ojačava međuljudsku vezu i saradnju veterinara i farmera (Hays et al., 2017; Buller et al., 2015).

Jednokratna komunikacija retko daje dugoročne rezultate. Neophodno je da veterinari planiraju nastavak kontakta sa farmerima – bilo kroz redovne posete, telefonske razgovore ili putem digitalnih platformi. Kontinuirano praćenje primene preporuka i pružanje dodatnih objašnjenja kad god je potrebno, jača vezu i povećava uspeh implementacije biosigurnosnih mera. Dosledan kontakt i praćenje rezultata komunikacije doprinose održivosti promena ponašanja (Moya et al., 2023; Lahuerta-Marin et al., 2018). Veterinari koji ostaju uključeni u proces implementacije biosigurnosnih mera povećavaju verovatnoću uspeha (Brennan et al., 2016; Kristensen and Jakobsen, 2011).

Primena principa efektivne komunikacije između veterinara i farmera ne samo da doprinosi boljoj primeni biosigurnosnih mera, već i jača celokupnu saradnju u oblasti zaštite zdravlja životinja i bezbednosti hrane. Veterinari koji razvijaju veštine slušanja, empatije, prilagođavanja poruka i izgradnje poverenja imaju ključnu ulogu u unapređenju stočarske proizvodnje i očuvanju javnog

zdravlja. Komunikacija nije samo prenošenje informacija – ona je most koji spaja naučna saznanja sa praktičnim iskustvom i omogućava stvaranje održivih rešenja za biosigurnosne izazove na farmama.

STRATEGIJE ZA UNAPREĐENJE KOMUNIKACIJE

Efikasna komunikacija između veterinara i farmera ključna je za uspešnu primenu biosigurnosnih mera i očuvanje zdravlja stada. To zahteva planski pristup, prilagođavanje specifičnostima farme i kontinuirano građenje poverenja. Ključne strategije uključuju: individualizovani pristup, edukaciju kroz praksu, vizuelna sredstva, jasne ciljeve, transparentnost, kontinuiranu podršku, korišćenje tehnologije i emocionalnu inteligenciju.

Svaka farma ima specifičnosti u pogledu veličine, načina rada, nivoa znanja i veština farmera i resursa. Veterinar treba da prilagodi komunikaciju farmeru, uvažavajući njegove potrebe i stil učenja odnosno izgradne kompetencija. To znači aktivno slušanje, ciljano postavljanje pitanja i davanje realnih preporuka farmeru (Garforth et al., 2013).

Apstraktne preporuke često nisu dovoljno jasne i zbunjuju farmere. Prikaz konkretnih primera, kao što su postupci kod dezinfekcije ili prijema novih životinja, značajno olakšavaju razumevanje i primenu. Praktične radionice dodatno pomažu u usvajanju znanja, veština i stavova, kao i promeni ponašanja farmera (Jansen et al., 2009).

Verbalna objašnjenja često nisu dovoljna. Vizuelna pomagala – posteri, brošure, fotografije, video – olakšavaju razumevanje složenih procesa kao što su protokoli ulaska ili postupci tokom izbijanja infekcije na farmi (Moya et al., 2021).

Postavljanje konkretnih, merljivih ciljeva doprinosi efikasnosti. Umesto opšteg saveta da se "poveća (poboljša ili unapredi) biosigurnost", bolje je reći: "Postaviti dezinfekcioni barijeru do kraja meseca". Kratkoročni realistični ciljevi uglavnom omogućavaju postepenu i održivu promenu (Oliveira et al., 2018).

Treba imati u vidu da se poverenje gradi iskrenim i otvorenim pristupom. Veterinar treba da predstavi i prednosti i izazove određene mere, podstičući zajedničko traženje rešenja. Takav partnerski odnos jača motivaciju farmera (Enticott, 2023).

Jednokratni saveti nisu dovoljni. Kontinuirano praćenje i dostupnost za konsultacije ključni su za uspeh. Redovni kontakti – lično, telefonom ili mejlom – omogućavaju uspešnu dugoročnu saradnju (Hall and Wapenaar, 2012). Digitalne tehnologije omogućavaju brzu i efikasnu komunikaciju. Veterinari mogu koristiti aplikacije za deljenje materijala, organizovati onlajn radionice ili slati obaveštenja o važnim temama (Hayes et al., 2017).

Razvijena emocionalna inteligencija pomaže veterinarima da razumeju emocije farmera – zabrinutost, strah ili skepticizam – i da bolje prilagode

komunikaciju. To olakšava prevazilaženje otpora i doprinosi boljoj saradnji (Grant et al., 2023).

Zaključno, uspešna komunikacija zahteva planiranje, kontinuirani rad i prilagođavanje. Njeno unapređenje direktno doprinosi boljoj implementaciji biosigurnosti, zdravlju životinja i održivoj proizvodnji.

MOTIVACIJA FARMERA

U savremenoj stočarskoj proizvodnji, uspešna saradnja veterinara i farmera ključna je za primenu biosigurnosnih mera, očuvanje zdravlja životinja i ekonomsku održivost farmi. U tom procesu, motivacija farmera igra presudnu ulogu. Motivisan farmer je spremniji da sarađuje, prihvata savete i uvodi promene u upravljanju stadom preživara (Brennan et al., 2016; Frössling and Nöremark, 2016). Biosigurnosne mere često zahtevaju promene rutine, dodatni rad i ulaganja farmera. Bez motivacije, farmer može pokazivati otpor, odlagati postupanje po preporukama ili umanjivati značaj biosigurnosnog rizika. Motivacija je unutrašnja snaga koja pokreće na akciju – u ovom slučaju na prihvatanje saveta i primenu biosigurnosnih mera za očuvanje zdravlja stada preživara (Oliveira et al., 2018). Farmere pokreću različiti faktori: ekonomske koristi, manji rizik od bolesti, bolji proizvodni rezultati i osećaj odgovornosti za dobrobit životinja. Veterinar koji u komunikaciji koristi ove motive može lakše pokrenuti promene (Jansen et al., 2009).

Poverenje je osnov efektivne komunikacije. Motivisan farmer lakše gradi poverenje, otvorenije iznosi dileme i aktivno učestvuje u odlučivanju. Kada vidi konkretne rezultate sopstvenog truda, motivacija raste, saradnja jača i promene u navikama, ponašanju i stavovima postaju održive (Moya et al., 2021). Veterinar treba da prepozna trud farmera, čak i kroz male korake, jer pozitivna povratna informacija jača osećaj kompetentnosti i podstiče dalju saradnju (Kristensen and Enevoldsen, 2008). Strategije za podsticanje motivacije farmera (Garforth et al., 2013) uključuju:

- Isticanje konkretnih koristi - jasno objašnjenje kako biosigurnosne mere poboljšavaju zdravlje stada, smanjuju troškove i povećavaju proizvodnju. Praktični primeri su posebno korisni.
- Postavljanje realnih ciljeva - mali, dostižni ciljevi daju brze rezultate i podstiču napredak.
- Uključivanje farmera u odlučivanje – aktivno učešće povećava odgovornost i posvećenost.
- Kontinuirana podrška - redovna komunikacija i dostupnost jačaju poverenje i održavaju motivaciju.
- Priznavanje postignuća - pohvale, javno isticanje primera dobre prakse ili formalne nagrade dodatno motivišu

Motivacija farmera je osnov za uspešnu komunikaciju sa veterinarom i sprovođenje biosigurnosnih mera. Veterinari, kao savetnici, imaju ključnu ulogu u jačanju motivacije farmera kroz jasno isticanje koristi, podršku, uključivanje u

odlučivanje i priznavanje truda. Dugoročno, motivisan farmer postaje partner u očuvanju zdravlja životinja i unapređenju proizvodnje, donoseći koristi pojedinačnoj farmi i sistemu bezbednosti hrane (Enticott, 2023).

ULOGA VETERINARA KAO LIDERA I MENTORA

Veterinari danas nisu samo stručnjaci za lečenje životinja, već i ključne osobe u vođenju i edukaciji farmera ka održivom stočarstvu. U sprovođenju biosigurnosnih mera, njihova uloga lidera i mentora je od suštinskog značaja. Efikasna primena zavisi ne samo od znanja, već i od sposobnosti da inspirišu, usmere i podrže farmere kroz promene (Moya et al., 2021; Chomyn et al., 2023).

Liderstvo u biosigurnosti podrazumeva da veterinar jasno definiše viziju zdravog stada i komunicira prednosti preventivnih mera. Proaktivan lider prepoznaje rizike, inicira akcije pre problema, postavlja realne ciljeve i ponašanjem pokazuje važnost preporuka. On motiviše bez zastrašivanja, prenosi osećaj hitnosti i prevazilazi otpor kroz empatiju, slušanje i razumevanje različitih stavova (Lahuerta-Marin et al., 2018).

Mentorska uloga veterinara uključuje kontinuirano podučavanje i podršku farmerima. Veterinar razvija kompetencije farmera (kompetencije su dinamička kombinacija znanja, veština, stavova, ponašanja i drugih sposobnosti), podstičući njihovu samostalnost u primeni biosigurnosnih mera. Kroz strpljivo objašnjavanje svrhe biosigurnosnih praksi, demonstraciju i postupno prepuštanje odgovornosti, stvara se okruženje u kojem farmeri uspešno uče i slobodno postavljaju pitanja. Takav odnos gradi dugoročnu saradnju, poverenje i zajednički cilj – očuvanje zdravlja životinja (Hayes et al., 2017). Za uspešnu ulogu lidera i mentora, veterinar mora posedovati niz dodatnih kompetencija (Kristensen and Jakobsen, 2011) između ostalih:

- Komunikacione veštine: jasno prenošenje informacija, aktivno slušanje i postavljanje podsticajnih pitanja.
- Emocionalna inteligencija: prepoznavanje emocija farmera i prilagođavanje pristupa.
- Motivacione tehnike: pospešivanje pozitivne motivacije, postavljanje dostižnih ciljeva i priznavanje uspeha.
- Rešavanje konflikata: konstruktivno prevazilaženje otpora uz fokus na zajedničke ciljeve.
- Strateško razmišljanje: planiranje postupene primene biosigurnosnih mera, uvažavajući specifičnosti svake farme.

Veterinari, kao lideri i mentori, igraju ključnu ulogu u uspešnoj implementaciji biosigurnosnih praksi. Njihova sposobnost da pokrenu promene, edukuju i podrže farmere presudna je za unapređenje zdravlja stada i prevenciju bolesti. Razvijanjem ovih veština, oni jačaju profesionalne kompetencije i doprinose bezbednosti hrane, javnom zdravlju i ekonomiji stočarstva (Enticott, 2023).

PREPORUKE ZA PRAKSU I POLITIKU

Efektivna komunikacija između veterinarara i farmera predstavlja temelj uspešne primene biosigurnosnih mera na farmama. Za dugoročnu održivost biosigurnosti potrebne su jasne smernice kako za svakodnevnu praksu veterinarara, tako i za javne politike koje podržavaju ovu saradnju (Moya et al., 2023). U nastavku ovog teksta su izložene ključne preporuke za praksu i ključne preopruke za politiku za unapređenje ove komunikacije.

Kada su u pitanju preporuke za praksu onda treba imati u vidu:

1. Razvijanje komunikacionih veština: veterinarari bi trebalo da prođu obuke iz aktivnog slušanja, davanja povratne informacije, empatijske komunikacije i rešavanja konflikata. Razumevanje ponašanja farmera pomaže u prepoznavanju prepreka za promene (Hall and Wapenaar, 2012).
2. Personalizovani pristup: komunikacija treba da bude prilagođena svakoj farmi i farmeru, uzimajući u obzir obrazovanje, iskustva i kulturni kontekst. Prilagođen jezik i ton povećavaju efikasnost poruke (Garforth et al., 2013).
3. Uključivanje farmera u odluke: participativni pristup (npr. radionice, konsultacije) jača odgovornost farmera i spremnost na saradnju. Farmeri lakše prihvataju mere u kojima su učestvovali u oblikovanju (Jansen et al., 2009).
4. Dugoročno mentorstvo: veterinarari treba da pruže stalnu podršku kroz redovne posete i praćenje napretka. Ovo jača poverenje i omogućava postepen razvoj pozitivnih praksi (Kristensen and Enevoldsen, 2008).
5. Korišćenje savremenih tehnologija: digitalni alati (mobilne aplikacije, video pozivi, onlajn edukacija) olakšavaju komunikaciju, posebno u udaljenim područjima, i omogućavaju brzu razmenu informacija (Hayes et al., 2017).

Kada su u pitanju preporuke za politiku onda treba imati u vidu:

1. Komunikaciju u obrazovanju veterinarara: Fakulteti veterinarske medicine treba da uključe obavezne kurseve iz profesionalne komunikacije, savetovanja i liderstva kako bi budući veterinarari bili spremni za terenski rad (Chomyn et al., 2023).
2. Kampanje o biosigurnosti: državne institucije i strukovna udruženja treba da sprovode kampanje koje ističu značaj biosigurnosti i promovišu veterinare kao partnere farmerima (Oliveira et al., 2018).
3. Podrška edukaciji farmera: političke mere treba da obezbede subvencije ili besplatne programe obuke za farmere u cilju jačanja znanja i veština potrebnih za saradnju sa veterinarima (Moya et al., 2021).
4. Formiranje savetodavnih timova: multidisciplinarni timovi (veterinari, agronomi, komunikatori) omogućavaju sveobuhvatan pristup implementaciji biosigurnosnih praksi na farmama (Lahuerta-Marin et al., 2018).

5. Monitoring komunikacije: potrebno je razviti sisteme za praćenje i evaluaciju kvaliteta komunikacije između veterinarara i farmera, kako bi se pristupi kontinuirano unapređivali (Moya et al., 2023).

Poboljšanje komunikacije zahteva zajednički angažman praktičara i donosioca odluka. Razvoj veština, participativan pristup, korišćenje tehnologije i institucionalna podrška ključni su za uspešnu i održivu primenu biosigurnosnih mera.

ZAKLJUČAK

Efikasna komunikacija između veterinarara i farmera ključni je faktor uspeha biosigurnosnih programa na farmama preživara. Prevazilaženje komunikacionih barijera, prilagođavanje poruka i praktične demonstracije biosigurnosnih mera koriste i grade međusobno poverenje i na taj način predstavljaju čvrst temelj uspešne saradnje.

Veterinari koji razvijaju svoje komunikacione i savetodavne veštine postaju ne samo čuvari zdravlja životinja, već i pokretači pozitivnih promena u ruralnim zajednicama.

Unapređenje komunikacije nije jednokratni poduhvat, već proces kontinuiranog ulaganja, prilagođavanja i zajedničkog učenja svih učesnika u gajenju preživara, sa ciljem stvaranja održive, produktivne i bezbedne proizvodnje hrane.

LITERATURA

1. Brennan M. L., Christley R. M. 2013. Cattle producers' perceptions of biosecurity. *BMC VetRes.*, 9:71. doi: 10.1186/1746-6148-9-71.
2. Brennan M. L., Wright N., Wapenaar W., Jarratt S., Hobson-West P., Richens I. F., Kaler J., Buchanan H., Huxley J. N., O'Connor H. M. 2016. Exploring attitudes and beliefs towards implementing cattle disease prevention and control measures: A qualitative study with dairy farmers in Great Britain. *Animals*, 6(10), 61. <https://doi.org/10.3390/ani6100061> PMC.
3. Chomyn O., Wapenaar W., Richens I. F., Reyneke R. A., Shortall O., Kaler J., Brennan M. L. 2023. Assessment of a joint farmer-veterinarian discussion about biosecurity using novel social interaction analyses. *Prev Vet Med.*, Mar;212:105831. doi: 10.1016/j.prevetmed.2022.105831. Epub 2022 Dec 26. PMID: 36638608.
4. Enticott G. 2023. 'Good farmers' and 'real vets': social identities, behaviour change and the future of bovine tuberculosis eradication. *Irish Veterinary Journal*, 76 (Suppl 1), 17. <https://doi.org/10.1186/s13620-023-00245-w>.

5. Enticott G., Maye D., Ilbery B., Fisher R., Kirwan, J. 2012. Farmers' confidence in vaccinating badgers against bovine tuberculosis. *Veterinary Record*, 170(8), 204-204. <https://doi.org/10.1136/vr.100079>.
6. Frössling J., Nöremark M. 2016. Differing perceptions: Swedish farmers' views of infectious disease control. *Vet Med Sci*. 2:54–68. doi: 10.1002/vms3.20
7. Garforth C. J., Bailey A. P., Tranter, R. B. 2013. Farmers' attitudes to disease risk management in England: A comparative analysis of sheep and pig farmers. *Preventive Veterinary Medicine*, 110(3–4), 456–466. <https://doi.org/10.1016/j.prevetmed.2013.02.018PMC>.
8. Grant N, Buchanan H, Brennan ML. 2023. Factors within a veterinarian - cattle farmer relationship that may impact on biosecurity being carried out on farms: an exploratory study. *Vet Sci.*, Jun 23;10(7):410. doi: 10.3390/vetsci10070410. PMID: 37505816; PMCID: PMC10383729.
9. Hall J., Wapenaar, W. 2012. Opinions and practices of veterinarians and dairy farmers towards herd health management in the UK. *Veterinary record*, 170(17), 441-441. doi: 10.1136/vr.100318.
10. Hayes L., Woodgate R., Rast L., Toribio J. A., Hernández-Jover, M. 2017. Understanding animal health communication networks among smallholder livestock producers in Australia using stakeholder analysis. *Preventive Veterinary Medicine*, 144, 89–101. <https://doi.org/10.1016/j.prevetmed.2017.05.026>.
11. Jansen J., van den Borne B. H., Renes R. J., van Schaik G., Lam T. J. G. M., Leeuwis, C. 2009. Explaining mastitis incidence in Dutch dairy farming: The influence of farmers' attitudes and behaviour. *Preventive Veterinary Medicine*, 92(3), 210–223. <https://doi.org/10.1016/j.prevetmed.2009.08.015>.
12. Kristensen E., Enevoldsen C. 2008. A mixed methods inquiry: How dairy farmers perceive the value(s) of their involvement in an intensive dairy herd health management program. *Acta Veterinaria Scandinavica*, 50, 50. <https://doi.org/10.1186/1751-0147-50-50>.
13. Kristensen E., Jakobsen E. B. 2011. Danish dairy farmers' perception of biosecurity. *Preventive Veterinary Medicine*, 99(2–4), 122–129. <https://doi.org/10.1016/j.prevetmed.2011.01.010>.
14. Lahuerta-Marin A., Brennan M. L., Finney G., O'Hagan M. J. H., Egan, J. 2018. Key actors in driving behavioural change in relation to on-farm biosecurity; a Northern Ireland perspective. *Irish Veterinary Journal*, 71, 14. <https://doi.org/10.1186/s13620-018-0125-1BioMedCentral+1BioMedCentral+1>.
15. Moya S, Chan K. W. R., Hinchliffe S., Buller H., Espluga J., Benavides B., Diéguez F. J., Yus E., Ciaravino G., Casal J., Tirado F., Allepuz A. 2021. Influence on the implementation of biosecurity measures in dairy cattle farms: Communication between veterinarians and dairy farmers.

- Prev Vet Med., May;190:105329. doi: 10.1016/j.prevetmed.2021.105329. Epub 2021 Mar 18. PMID: 33756432.
16. Moya S., Navea J., Casal J., Ciaravino G., Yus E., Diéguez F. J., Benavides B., Tirado, F., Allepuz A. 2023. Government veterinarians' perceptions of routine biosecurity focused on dairy cattle farms in north-western and north-eastern Spain. *Front. Vet. Sci.* 10:1043966. doi: 10.3389/fvets.2023.1043966.
 17. Oliveira V. H., Anneberg I., Voss H., Sørensen J. T., Thomsen, P. T. 2018. Attitudes of Danish dairy farmers towards biosecurity. *Livestock Science*, 214, 153–160. <https://doi.org/10.1016/j.livsci.2018.06.004>.
 18. Shortall O., Ruston A., Green M., Brennan M., Wapenaar W., Kaler J. 2016. Broken biosecurity? Veterinarians' framing of biosecurity on dairy farms in England. *Preventive Veterinary Medicine*, 132, 20-31. <https://doi.org/10.1016/j.prevetmed.2016.06.001>.
 19. Sayers R. G., Good M., Sayers G. P. 2014. A survey of biosecurity-related practices, opinions and communications across dairy farm veterinarians and advisors. *Vet J.*, May;200(2):261-9. doi: 10.1016/j.tvjl.2014.02.010. Epub 2014 Feb 25. PMID: 24679454.
 20. Toma L., Stott A., Heffernan C., Ringrose S., Gunn G. 2013. Determinants of biosecurity behaviour of British cattle and sheep farmers-a behavioural economics analysis. *Prev Vet Med.* 108:321–33. doi: 10.1016/j.prevetmed.2012.11.009.